

ZAMONAVIY KIYIM TIKISHDA TRANSFORMATSIYA USLUBLARINING O'RNI

Xalilova Dildora Jaxongirovna,
Farg'ona Politehnika Instituti,
"Yengil sanoat texnologiyalari" kafedrası, assistenti,
e-mail: dildorahalilova420@gmail.com. +998 90 300 00 46.

Annotatsiya

Maqolada o'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyim ishlab chiqarish ko'rib chiqiladi, uning rivojlanishiga asosiy yondashuvlarni tahlil qilindi va o'rganildi. O'zgaruvchan kiyimlarning eng mashhur shakllari turlari misol qilib olindi. Turli xil stilistik yechimlarda, yangi kiyim variantlarini yaratishda, noyob uslubni yaratishda imkon beradigan kiyim-kechak buyumlaridan variantlar berildi.

Аннотация

В статье рассмотрено производство одежды трансформирующего (трансформирующего фасона) типа, проанализированы и изучены основные подходы к ее разработке. В качестве примера были взяты виды популярных форм одежды-трансформеров. Были даны варианты предметов одежды в различных стилистических решениях, при создании новых вариантов одежды, что позволило создать неповторимый стиль.

Abstract

The article considers the production of transforming (transforming style) type of clothing, analyzes and studies the main approaches to its development. As an example, the types of popular forms of clothing-transformers were taken. Variants of clothing items in various stylistic solutions were given, when creating new clothing options, which allowed creating a unique style.

Kalit so'zlar: transformable kiyim, ko'p funksiyali buyumlar, dizayn lloyihalashtirish, obyektни modellashtirish usullari, mahsulot shaklini tashkil qilish usullari.

Ключевые слова: трансформируемая одежда, многофункциональные вещи, дизайн-проектирование, методы предметного моделирования, методы организации формы изделий.

Keywords: transformable clothing, multifunctional items, design design, methods of object modeling, methods of organizing the shape of products.

Kirish

Zamonaviy odam kiyimga yani o'z shkaf garderobiga yangi talablar qo'yadi bu ko'p funksiyali, ko'p qirrali, o'zgaruvchan, moslashtirilgan kiyimlar talabga ega bilan namayon bo'ladi. Bunday kiyimlarning zamonaviy nomi o'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyimdir. Bunday kiyimlar har kimga bir muncha vaqt o'zini dizayner kabi his qilishiga imkon beradi. Shu bilan birga bir nechta ustunliklar beradi, pul, materiallar va yashash joyini tejash.

Yuqoridagi vazifa malakali dizayner loyihachilarga yangicha zamonaviy talablar qoyadi, ularning ishini murakkablashtiradi va nostandart muhandislik yechimlarini topishlarini talab qiladi.

Davomiyligining eng ko'p davom etishi kiyimning klassik shakllarida kuzatiladi (plashli yubka, palto, shim, ko'ylag, erkaklar shlyapasi, quloqchinli shapka, etiklar va boshqalar), lekin bugungi kunga kelib ushbu shakldagi kiyimlar o'z pozitsiyalarini yo'qotib bormoqda bu birinchi navbatda o'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyimlar ustunligida namoyon bo'lmoqda. Kostyum yaxshi biroq, ko'p funksiyali, deyarli hech qachon takrorlanmaydigan, o'zgacha uslubda ko'rinadigan kostyum bugun ommaviyroq bo'lib bo'rmoqda.

Shakl berish jarayonining ko'rib chiqilgan qonuniyatlari, vaqt va makonda shaklning rivojlanishi ma'lum bir aniqlik bilan modaning rivojlanish tendensiyalarini oldindan ko'rish va aniqlash va ularni kiyimlarni loyihalash bosqichida ishlatish mumkinligini ta'kidlashga imkon beradi. Albatta, hozirgi vaqtda kelajakdagi kiyimning o'ziga xos modelini bashorat qilish mumkin deb o'ylamaslik kerak. Prognozlash faqat kiyim, tafsilotlar, materiallar shaklining eng katta o'zgarishini aniqlashni o'z ichiga oladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Mavzuni o'rganish mobaynida ko'pgina soha yetakchi olimlarining o'z ilmiy izlanishlarini kiyimlarni loyihalash va modellashtirish yani aynat ko'p funksiyali mahsulot, transformatsiya uslubida kiyim tikishning nazariy va amaliy jihatlariga bag'ishlagani ko'rish mumkin, va ular tomonidan transformatsiya uslubida kiyimga turlicha ta'riflar berilganini ko'rish mumkin, musol uchun rus olimlari Tuxbatullinoy L.M., Safinoy L.A., Xasanovoy D.M. o'z ilmiy ishlarida o'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyimga quydagicha tarif berishgan "Transformatsiya uslubidagi kiyim -bu ko'p funksiyali kiyim, masalan, fermuar bilan yenglarni olib tashlash, yelek olish yoki ryukzakning barcha fermuarlarini ochish, ko'ylagi olish va aksincha, bir turdan ikkinchisiga aylantirilishi mumkin bo'lgan kiyim".[1], [2]

Yana bir rus olimi Yermilova V. V. ning "Kiyimni modellashtirish va bezash" darslikida o'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyim-bu o'zgaruvchan kiyim bo'lib, u xususiyatlarini, maqsadi va funksiyalarini o'zgartirib, bir turdan ikkinchisiga o'zgarishi mumkin deb yozgan.[3]

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolani o'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyimlar to'plamlarini loyihalash muammosiga kompleks tizimli yondashuvga asoslangan. Ishning ayrim bosqichlarida marketing tadqiqotlari usullari, tizim va mantiqiy tahlil, tasniflash va kodlash nazariyasi, algoritmlash, standartlashtirish va birlashtirish, ehtimollar nazariyasi, tadqiqot natijalarini statistik qayta ishlash, kombinatorika nazariyasi qo'llanildi.

Tahlil va natijalar. Ishlab chiqarish va iste'molning jadal o'sishi tufayli texnologiyalarning jadal rivojlanishi kuzatilmoqda. Inson hayoti jarayonlarida doimiy va uzluksiz o'zgarish mavjud va shunga mos ravishda paydo bo'ladi iste'molchining doimiy yangilanib turadigan talablariga javob berishi kerak bo'lgan kiyim bugungi kun talabidir. Zamonaviy dunyoda inson har kuni paydo bo'ladigan barcha vaziyatlarda o'zini qulay his qilishi kerak. [12] Shuningdek, inson ustudagi libos kiyim estetik funksiyalarni bajarishi kerak: moda tendensiyalariga mos keladi, insonning ijtimoiy mavqeini bildiradigan va uni shaxs sifatida ochib berishi lozim. Kiyim sotib olayotganda odam nafaqat kiyim sifati va uning narxiga qarab boshqariladi, balki o'ziga xosligini ko'rsatishga va kiyim orqali e'tiborni jalb qilishga intiladi.

Transformatsiya sanoatning barcha sohalarida dolzarb mavzudir. Tuzilishi o'zgarishi mumkin bo'lgan obyektlarni yaratish har doim fan va texnikaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib kelgan. [8]

O'zgaruvchan obyektlar inson hayotida katta ahamiyatga ega bo'lgan ko'plab funksiyalarni ta'minlay oladi.

"Transformatsiya" - biror narsaning tashqi ko'rinishi, shakli, muhim xususiyatlarining o'zgarishidir. Bu obyektiv-fazoviy dunyo obyektlarining mavjudlik yoki ishlash jarayonida asl shakllari va parametrlarini o'zgartirish xususiyatidir." [6], [7]

Kiyimlarni loyihalashda transformatsiya prinsipini qo'llash kiyimning ko'p qirraliligini oshirishga va uning funktsionalligini kengaytirishga yordam beradi. Shuningdek, o'zgaruvchan kiyim iste'molchi uchun ham, ishlab chiqaruvchi uchun ham tejamkor. O'zgartirilgan mahsulotning bir birligini sotib olib, iste'molchi uni bir necha xil funktsional maqsadlar sifatida ishlatishi mumkin. O'zgaruvchan mahsulotlarni ishlab chiqarish chiqindilar miqdorini kamaytirish orqali materiallarning resurslarini tejashga yordam beradi. [10], [11]

Bundan tashqari, tashqi muhitda qulay inson mavjudligi uchun zarur shart-bu kiyimning ergonomik ko'rsatkichlarga muvofiqligidir. Zamonaviy dunyo bizga sog'lom faol turmush tarzi tendensiyasini belgilaydi, shuning uchun ishlab chiqaruvchilar gigiyena talablariga javob beradigan qulay, mos kiyimlarni loyihalashga intilishadi. Shuningdek, ushbu kiyimlarni ishlab chiqarishda ekologik toza materiallardan foydalanish kerak va chiqindilar foizini kamaytirish kerak.

Qulay kiyim dizayni loyihasini ishlab chiqishdan boshlanadi va bu yerda transformatsiya usuli faol qo'llaniladi. Masalan, o'zgaruvchan kiyimning rivojlanishi, uning elementlari uzilganda mustaqil ravishda ishlatilishi mumkin. Kiyimning ergonomik xususiyatlarini yaxshilash uchun sport uslubi elementlari faol ishlatiladi, masalan, harakatlanayotganda ochiladigan burmalar va boshqalar. Shuningdek, yengning kesimini o'zgartirish yoki kiyimning hajmi va uzunligini sozlash orqali kiyimning ergonomik xususiyatlarini o'zgartirish mumkin, bu ham o'zgarishdir.

Hozirgi vaqtda ixtirolar va o'zgaruvchan kiyimlarning foydali modellarining patentlangan mahsulotlari uchun ko'plab dasturlar mavjud. Rivojlanishning asosiy yo'nalishi-ko'p funktsiyali modullarni qayta ishlash usullari, transformatsiya uchun mos bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga ega materiallardan (trikotaj matolardan) foydalanish va shunga mos ravishda yangi shakllarni olish va boshqalar.

Nogironlar uchun ishlanmalar, ekstremal sharoitlarda ishlash uchun maxsus kiyimlar va buyumlar, shuningdek homilador ayollar uchun kiyimlar muhim ahamiyatga ega. Bunday holda, transformatsiya qiyin vaziyatlarda va qiyin ish sharoitida bo'lgan odamlar tomonidan kiyimning ishlashini osonlashtiradi.

Ko'p funktsiyali mahsulotlarni o'zgartirish bugungi kunda yuqori talabga ega zamonaviy kiyimlarga tegishli. Dizaynerlar kiyimlarni o'zgartirishning asosiy tamoyillarini ishlab chiqdilar, bu turli xil dizayn detallarini dastlabki transformatsiyalar shaklida tizimlashtirishga imkon beradi. Muayyan mahsulotni o'zgartirish funktsiyalarini konstruktiv amalga oshirishning o'nga yaqin tamoyillari mavjud. Ulardan biri pichoq-vilkalar prinsipi bo'lib, unda transformatsiya funktsiyalarni o'zgartirishni ta'minlaydi. Kiyimda bu tamoyil konstruksiyaning detallari to'liq o'zgartirilganda, kombinatorial transformatsiyalar paytida kiyim assortimenti o'zgarganda yuzaga keladi.

Kombinatorial usullar transformatsiyaning ba'zi elementlarini o'z ichiga oladi: modulli dizayn, tikilmagan kiyimlarni yaratish, bitta matodan modellashtirish va boshqalar.

Transformatsiya quyidagicha bo'linadi:

1. Bir shaklni boshqasiga aylantirish (masalan, uzun yubka bor edi, u qanotlar yordamida qisqa bo'ldi; quloqchinli shlyapa, katlanadigan sumka).

2. Detallarni bir shakl ichida transformatsiya qilish (masalan, yoqalarning uchlari bukilgan, akkordeonga buklangan, bo'yniga bog'langan, pigtaillarga o'rilgan).

Transformatsiya jarayoni cheksiz bo'lishi mumkin, ya'ni siz o'zgarishlarning ko'plab variantlarini taklif qilishingiz mumkin. Bunda ijobiy nuqta bor, chunki mahsulot xilma-xilligi tufayli zerikmaydi va kiyinish muddati uzaytiriladi, bu "yaxshi dizayn"ni ko'rsatadi.

Kiyimlarni loyihalashning kombinatorial usullari (kombinatorika va transformatsiya) birinchi bo'lib 1920-yillarda Sovet konstruktivistlari A. Rodchenko, L. Popova, V. Stepanova tomonidan qo'llanilgan [4]. Tizimli tarkibiy tahlilni o'zlashtirgan, shuningdek, obyektiv bo'lmagan (mavhum) rasm sohasida "rasmiy tajribalar" bilan shug'ullangan konstruktivistlar kiyim namunalari ishlab chiqishda ushbu usullardan foydalanganlar. Sanoat kiyimlarini loyihalashda ular bir necha darajalarni shakllantirishning dasturlashtirilgan usullaridan foydalanganlar:

1) eng oddiy geometrik shakllar to'plamidan standart elementlarni birlashtirish (konstruktivistik matolar);

2) asosiy shaklga asoslangan turli xil dekor turlarini birlashtirish;

3) ish paytida kiyimni o'zgartirish;

4) standart tayyor obyektlarni birlashtirish.

Keyinchalik dasturlashtirilgan shakllantirish usullari nafaqat sanoat kolleksiyalarini loyihalashda yetakchi usullarga aylandi, balki grafik kompyuter dasturlarining asosini tashkil etdi.

XXI asr boshidagi moda dizaynerlari xaridorlarni kiyimni tejashga majbur qilgan inqirozga juda o'ziga xos javobni taqdim etishdi: masalan, paltodan ko'ylagi va ko'ylakdan yubka ichiga aylantirilishi mumkin bo'lgan "ko'p funksional" modellar.

Amerikalik dizayner Reychel Roy bunday ko'p funksiyali kiyimlarni yaratishda alohida muvaffaqiyatlarga erishdi: uning yaqinda Macy's uchun taqdim etilgan kolleksiyasida zamonaviy palto mavjud bo'lib, agar xohlasangiz, uni uzun palto, kalta ko'ylagi, qisqartirilgan elek yoki ko'ylak sifatida kiyish mumkin. [9] Murakkab geometriyalarning dizaynerlari oddiy trikotaj ustki qismini ko'p funksiyali shkaf buyumiga aylantirdilar: murakkab geometriyalarning tepasi bilan murakkab kesma tufayli siz deyarli cheksiz tajriba qilishingiz mumkin, uzun yengli standart bo'shashgan tepani o'ziga xos narsaga aylantirasiz.

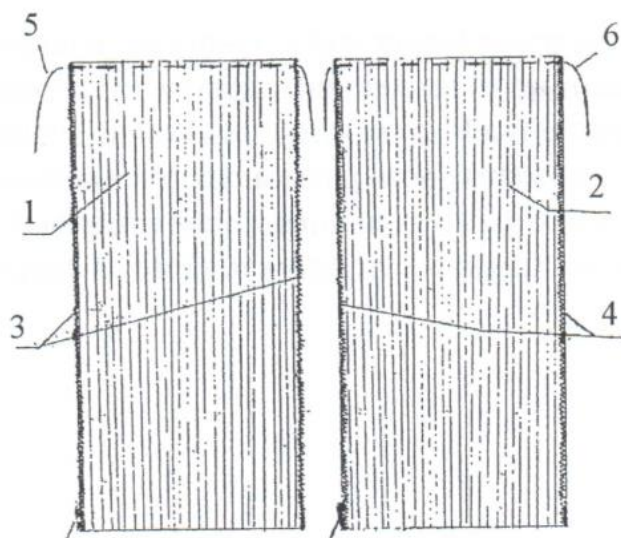
Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, kiyimni o'zgartirish, uni kombinatorial shakllantirish va loyihalash g'oyalari o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Biroq, texnik va dizayn adabiyotlarini ko'rib chiqishda trikotaj matolarning cho'ziluvchanligi, ko'p funksiyali kiyimlarni yaratishda egiluvchanligi va bir xil uskunada turli xil to'quvlarni katta vaqt va moddiy xarajatsiz bajarish imkoniyati kabi keng imkoniyatlardan foydalanishga etarlicha e'tibor berilmaydi.

Trikotaj to'quvlarning cho'zuluvchan va elastiklik kabi xususiyatlarini va ularning ijobiy fazilatlaridan foydalanish imkoniyatini ko'rib chiqamiz.

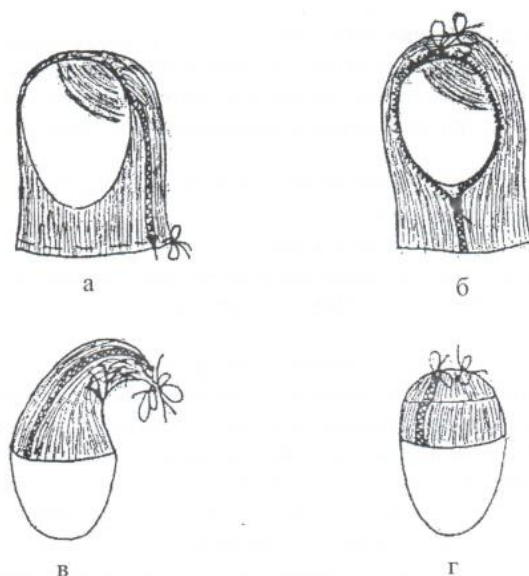
Trikotajning elastikligi, ya'ni deformatsiyalarni cho'zish va maydalashdan keyin shakli va hajmini tezda tiklash qobiliyati ish paytida mahsulotlarning shakli barqarorligini aniqlaydi. Trikotaj matolarining elastik-plastik xossalari nafaqat gazlama turi, balki ipning tolali tarkibi, gazlama turi ham ta'sir etadi. Shunday qilib, jun tolalaridan tayyorlangan trikotaj matolar sezilarli elastik cho'zilish bilan ajralib turadi, bu esa ushbu matolarning cho'zilgandan keyin asl shaklini tiklashga imkon beradi.

Trikotajning elastikligi uning elastik deformatsiyasini anglatadi. Trikotaj to'qish "silgi" katta elastiklikka ega. Agar bunday trikotaj namunasi kenglikda cho'zilsa va keyin yukdan bo'shatilsa, u qisqaradi va dastlabki holatini oladi. Trikotajning bu xususiyati shaklga mos keladigan, o'lchamsiz kiyim ishlab chiqarishda keng qo'llaniladi.

Patent adabiyotlarini ko'rib chiqish natijasida prototip sifatida tanlangan qiziqarli yechim aniqlandi: bosh, yuz va bo'yni ob-havodan himoya qilish uchun yumshoq materialdan tayyorlangan, kuchli cho'zilgan oksipital qismi bo'lgan modulli kaput tipidagi mahsulot.(1-rasm) Ammo u qulay ish sharoitlarini ta'minlamasdan, cheklangan dastur imkoniyatlariga va himoyalangan sirtlarda tanaga ozgina mos keladi.

1-rasm. Aylantirildi kiyimining qismlari.

2-rasm. Bosh kiyim transformatsiyasi

Bundan tashqari, buyumning turli shakl va maqsadlardagi shlyapalarga, yoqalar, kamar, tepa va boshqalarga aylanishi tufayli kiyimning funktsionalligi va assortimenti sezilarli darajada kengayadi. Dizaynning ishlab chiqarilishi ishlab chiqarish qulayligini va o'zgarishlarga sarflanadigan minimal vaqtni ta'minlaydi.

Xulosa va takliflar. Bugungi kunda ko'p funktsiyali mahsulotlarni o'zgartirish yuqori talabga ega zamonaviy kiyimlarga tegishli. O'zgarishlar minimal vaqt bilan sodir bo'ladigan taklif qilingan ko'p funktsional kiyimlar faol dinamik hayot kechirayotgan zamonaviy odamning ehtiyojlarini qondirishga qodir va bundan tashqari, ular jamiyat oldida turgan ekologik muammolar nuqtayi nazaridan juda muhim bo'lgan resurslarni tejashga imkon beradi.

Yuqoridagilarga asoslanib tadqiqod bo'yicha umumiy xulosalar shakillantirildi, ular quydagilar:

1. O'zgaruvchan (transformatsiya uslubidagi) kiyimlarni yaratishga asoslangan mobil kiyim assortimentini kompleks loyihalash usulini ishlab chiqish zarurati bugungi kunning muhim talabidir.
2. O'tkazilgan marketing tadqiqotlari asosida ayollar uchun yoshlar kiyimlarining mobil assortimentini yaratish uchun eng jozibali bozor segmentini hisoblanadi. Talaba yoshlar garderobini rivojlantirishda paydo bo'lgan umumiy tendensiyalar aniqlandi: universal almashtiriladigan kiyim ulushining ko'payadi.

3. Mahalliy va xorijiy patent manbalari va modifikatsiyalangan kiyimlarni yaratish nazariyasi va amaliyoti sohasidagi yutuqlarni tahlil qilish asosida modulli qurilish tamoyillaridan foydalanish eng istiqbolli ekanligi aniqlandi: mobil tizimda modullarni ajratish va uni bir-birining o'rnini bosadigan modullar to'plami sifatida qurish eng samaraliy usuldir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Павлова, С. В., & Афанасьева, И. В. (2019). Технология изготовления трансформируемой одежды для женщин. Костюмология, 4(4), 13-13.
2. Тухбатуллина Л.М., & Сафина Л.А. (2015). Создание конструкции женской трансформируемой одежды. Вестник Казанского технологического университета, 18 (14), 174-176.
3. Каюмова Р.Ф., & Шамсутдинова Р.Э. (2016). Разработка трансформируемой одежды. Инновационная наука, (12-2), 62-63.
4. Данилова О.Н., Шеромова И.А., Еремина А.А. АРХИТЕКТОНИКА ОБЪЕМНЫХ ФОРМ: Учебное пособие. - Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2005. - 100 с.
5. Сильчева, Л. В. (2014). Современные подходы к проектированию трансформируемой одежды. Сервис в России и за рубежом, (1 (48)), 28-39.
6. Jakhongirovna, K. D. (2022). Modern Transformation Methods of Sewing Preschool Children's Clothes. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 5, 193-199.
7. Jaxongirovna, X. D. (2022). BOLALAR KIYIMLARI TIKISHNING TRANSFORMATSIYA USLUBLARI. MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH, 2(13), 255-259.
8. Madina Egamberdi Qizi Usmonova (2022). TRANSFORMATSIYA USLUBLARIDAGI KIYIMLARNI LOYIHALASH MASALLALARI. Scientific progress, 3 (4), 486-493.
9. M.Kamolova, & M.Shomansurova (2022). KIYIMDA TRANSFORMATSIYA QO'LLASH VA UNING AHAMIYATI. Ta'lim fidoyilari, 13 (6), 198-204.
10. Qudbiyev, N. T., Haydarov, U. S. O., & Kurbonova, S. A. (2022). HARAJATLAR HISOBNING ZAMONAVIY USULLARI. Scientific progress, 3(1), 442-448.
11. Temirqulov, A., & Qudbiyev, N. (2022). IQTISODIY RIVOJLANISH MAQSADLARINI AMALGA OSHIRISHDA SOLIQ SIYOSATI O'RNI. Журнал интегрированного образования и исследований, 1(2), 121-127.
12. Khatamovna, R. S. (2021). The Importance of Cost Behavioral Information to Improve the Efficiency of Factory Management. Journal of Marketing and Emerging Economics, 1(7), 19-24.